

Bijlage HAVO
2021

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

Vroegmoderne tijd

bron 1

In 1500 publiceert de humanist Erasmus het boek *Adagia*, een verzameling van Griekse en Romeinse spreuken. Bij de spreuk *Festina Lente* schrijft hij over de Italiaanse drukker Manutius, die deze spreuk als logo heeft:

Manutius is als het ware geschapen om deze beschaving [van de Oudheid] in haar oude glorie te herstellen; onvermoeibaar zwoegt hij voort. Geen inspanning is hem te zwaar en slechts op dit ene is zijn vurige hoop gericht: de gereedschappen voor de beoefening der schone letteren gezuiverd en gaaf ter hand te stellen aan mannen van goede aanleg (...). [Ik] durf de geleerden te verzekeren dat zij, door het toedoen van deze éne man, binnen weinige jaren zullen beschikken over al de goede auteurs die geschreven hebben in het Latijn en Grieks. En zonder uitzondering van enige tak van wetenschap en dat alles in onverkorte en van fouten gezuiverde vorm. Niemand zal dan ook maar één leemte in zijn bronnenmateriaal hoeven te hebben. Mocht dit ooit lukken, dan zal pas blijken, hoeveel goede handschriften nu nog ontoegankelijk zijn (...). Dan ook zal men merken, hoe ook die teksten, waarvan men nu nog denkt dat die behoorlijk gecorrigeerd zijn, wemelen van de wonderlijkste fouten.

bron 2

In 1604 publiceert de schoolmeester Willem Bartjens een rekenmethode, *De Cijfferinghe*. Hierin staan sommen als:

- 1 560 soldaten verdedigen een schans (vestingwerk), en hebben voedsel voor 7 maanden: ze besluiten samen om als ze belegerd worden de schans niet binnen 10 maanden over te geven. Vraag: hoeveel mannen moeten ze laten gaan om met hun voedsel de schans tien maanden te kunnen verdedigen? (oplossing: 168)
- 2 6 timmermannen maken in $186\frac{2}{3}$ dagen een schip van 66 lasten (inhoudsmaat voor schepen). Vraag: als men 10 mannen aanstelt, in hoeveel dagen kunnen die dat schip maken? (oplossing: 112 dagen)

bron 3

In 1781 schrijft de arts Jacobus Reichard een brief vanuit de suikerplantage Vreedestein in de Nederlandse kolonie Demerary (in Zuid-Amerika) aan zijn werkgever in Amsterdam:

De hemel zij dank: Wij zijn na een voorspoedige en gezegende reis op uw plantage Vreedestein aangekomen. (...) Ik zal deze maand op de plantage gaan wonen zodra de apotheek en de woning klaar zijn. Op uw plantage zijn feitelijk geen zieken, op vier negers na die aan de jas of zogenaamde Indiaanse pokken¹⁾ lijden. En Quacu, de suikerkoker, die veertien dagen kwakkelde door de beliac²⁾, is hersteld. Een meid, Henrietta, is bevallen van een mulat³⁾. Zij heeft de bevalling overleefd maar het kind is overleden. Ik heb de medicijnen gecontroleerd maar die zijn niet in goede staat zoals de bijgevoegde monsters laten zien. Ik heb gevraagd om extra medicijnen maar slechts een klein gedeelte ontvangen. Wilt u mij de gevraagde medicijnen alsnog opsturen zodat ik er straks geen tekort aan heb?

noot 1 Jas of Indiaanse pokken is een huidziekte.

noot 2 Beliac is een vorm van loodvergiftiging.

noot 3 Een mulat is iemand die een witte en een gekleurde ouder heeft.

Moderne tijd

bron 4

In 1831 presenteert Lord John Russell namens een commissie in het Britse parlement verschillende voorstellen om het Britse kiesstelsel te veranderen:

We stellen voor dat alle kiesdistricten met minder dan 2000 inwoners het recht verliezen om afgevaardigden naar het Parlement te sturen. Dat betekent dat 60 districten verdwijnen, waarmee 119 zetels vrijkomen. Maar we gaan nog verder: er zijn 47 kiesdistricten met minder dan 4000 inwoners. Wij stellen voor dat die districten maximaal één parlamentslid kunnen afvaardigen. Het district Weymouth kan daarnaast van 4 naar 2 parlementsleden worden teruggebracht. Dit alles bij elkaar betekent dat er 168 zetels vrijkomen. (...) Wij willen echter niet dat de overgebleven zetels in handen komen van een kleine groep rijken. Daarom stellen we voor dat alle huiseigenaren die jaarlijks minimaal 10 pond aan woonlasten betalen, kiesrecht krijgen¹. (...) Dit zijn de mensen die we nodig hebben bij toekomstige uitdagingen voor ons land!

noot 1 Hierdoor komen de zetels terecht bij stedelijke districten.

bron 5

In de Britse krant *Illustrated London News* staat in 1857 in een artikel over India:

We horen met pijn, maar niet zozeer met afkeer, van de dood van onze dappere officieren en soldaten die werden afgeslacht, want het hoort bij de taak van een soldaat om de dood tegemoet te treden. Maar als we lezen over de gruwelijkheden die zijn begaan tegen onze vrouwen en kinderen, dan wordt het hart van Engeland geraakt; en het verdriet om hun lot, hoe groot dat ook is, wordt overschaduwde door de afschuw die we voelen voor hun onmenselijke moordenaars en de grimmige overtuiging dat zij moeten worden getroffen door volledige en onwrikbare gerechtigheid.

bron 6

De Britse schilder Thomas Jones Barker maakt in 1863 het schilderij *The Secret of England's Greatness* (Het geheim van Englands grootheid):

Toelichting

Op de voorgrond staat de Britse koningin Victoria, die een bijbel overhandigt aan een vorst uit oostelijk Afrika.

bron 7

In november 1918 stuurt de Duitse generaal Wilhelm Groener een bericht aan de Duitse regering:

Veldmaarschalk Von Hindenburg heeft zich bereid verklaard aan te willen blijven als hoogste legeraanvoerder, totdat het leger stabiel en in alle orde zal zijn teruggeleid naar het vaderland. Hij heeft de commandoleiding en de officieren verzocht om hun plicht onverminderd te blijven doen. De veldmaarschalk verwacht van de nieuwe regering, dat zij de zorg voor het leger met alle middelen veiligstelt en hiervoor elke mogelijke verstoring van het treinverkeer zal verhinderen.

bron 8

Op 22 februari 1938 vindt in het Britse parlement een debat plaats over het beleid ten aanzien van Duitsland. Het parlamentslid Robert Boothby zegt tijdens dit debat:

Achteraf gezien denk ik dat het Verdrag van Versailles toch niet het wondermiddel voor het bereiken van vrede was waarvoor de onderhandelaars het destijds hielden. Ik durf zelfs te beweren dat het verdrag veel van onze huidige problemen heeft veroorzaakt (...). Ik zal de schuld hiervoor niet neerleggen bij Mr. Lloyd George¹⁾, want de obstakels waren toen bijna onoverkomelijk en hij stond onder enorme druk van de publieke opinie in dit land, die zakelijk en rustig onderhandelen bijna onmogelijk maakte. Dat er uiteindelijk toch een verdrag kwam, is op zich al verbazingwekkend. Maar dat neemt niet weg dat het geen goed verdrag was. Dit zullen we moeten meewegen bij het beoordelen van de situatie waarin we ons nu bevinden.

noot 1 Minister-president Lloyd George onderhandelde in 1919 namens Groot-Brittannië over het Verdrag van Versailles.

bron 9

Foto van Duitse burgers die op 1 mei 1945 de rivier de Elbe oversteken om de naderende Sovjettroepen voor te blijven:

bron 10

De Nederlandse regering zendt troepen naar de kolonie Nederlands-Indië om daar na het einde van de Japanse bezetting de macht terug te krijgen. Willem Brandt, een voorlichter in dienst van het Koninklijk Nederlands-Indische Leger, schrijft in 1947:

De gevangenen die ons in handen vallen en die men nieuwsgierig beziet en uithoort zijn beziel met de meest fantastische opvattingen over de Nederlandse bedoelingen en methoden. Het zijn meestal jongens nog, opgevoed in blankenhaat, onder een Japans beheer, getraind in het wapengeweld door Japanse deserteurs in het binnenland. Jongens vaak, die niet weten wat zij doen. (...) Dat zijn zij: de losgebroke horden, het schuim van het Indonesisch volk, de op drift geraakte bandeloze legers van een machteloze leiding, die de toegestoken hand van hulp en steun uit dom wanbegrip geweigerd heeft, gedreven door wilde fanatici, profiteurs en bekrompen partijbonzen.

bron 11

In 1953 komen Oost-Duitse arbeiders in opstand tegen de regering. In het communistische Nederlandse dagblad *De Waarheid* van 17 juni 1953 staat over het uitbreken van die opstand een artikel:

Onze correspondent telefoneerde ons gisteravond dat de aanleiding van de demonstraties (...) van Oost-Duitse bouwvakarbeiders een onjuist toegepaste regeringsmaatregel over de verhoging van de arbeidsnormen is geweest. De spionage- en sabotage-organisaties in het Westen hadden hiervan gebruik gemaakt om enkele groepen arbeiders tot demonstraties aan te zetten, die onmiddellijk aangevuld werden door mannen uit West-Berlijn. Toen de arbeiders voor het regeringsgebouw van het ministerie van Wederopbouw verschenen, werden zij door [de DDR] minister Selbmann toegesproken. Deze vertelde hun dat de regering al besloten had om de onjuiste maatregelen in te trekken. Agenten uit West-Berlijn probeerden de arbeiders over te halen om naar het Westen te marcheren "om daar hun recht te zoeken". Dit provocerende voorstel werd onmiddellijk afgewezen met de verklaring: "Als wij klachten hebben, dan spreken wij onze eigen regering daarop aan." De arbeiders gingen na de mededeling van minister Selbmann gerustgesteld weer naar hun werk.

bron 12

Uit het lied *Regering (krijg de tering)* van de Nederlandse punkband *Balthasar Gerards Kommando* (B.G.K.) uit 1983:

Grote kampanjes¹⁾ veel beloven
Moeten wij die lulkoek geloven
Stemmen helpt allang niet meer
Rechts wint toch wel keer op keer
Je wordt verwacht je neer te leggen
Bij wat de meeste mensen zeggen
Als je ertegen protesteert
Word je met harde hand bekeerd

noot 1 Verkiezingscampagnes

bron 13

Cartoon van de Luxemburgse tekenaar Carlo Schneider uit 2005:

Toelichting

De mannen die het spandoek met de tekst 'Europapolitiek' erop vasthouden zijn de Franse president Chirac en de Nederlandse premier Balkenende.

De man links stelt het Franse volk voor, op zijn tas staat *Non* (Nee).

De vrouw rechtsachter stelt het Nederlandse volk voor.